

Oleg Pih

Варшавський період життя М. Кордуби : нариси з біографії вченого

Wieki Stare i Nowe 4(9), 129-140

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Варшавський період життя М. Кордуби: нариси з біографії вченого

Варшава та варшавський період наукової діяльності стали вагомою віхою в житті та творчості Мирона Кордуби (1876—1947) — видатного історика, географа, педагога та громадського діяча, дійсного члена Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), професора Варшавського (1929—1939) та Львівського (1944—1947) університетів. У цей час були започатковані чимало творчих проєктів дослідника (наприклад, систематичне опрацювання бібліографічних матеріалів до картотеки «Бібліографія історії України», публікації серії розвідок присвячених ключовим моментам українського минулого); діяльність та праці вченого були визнані міжнародним науковим співтовариством (він учасник міжнародних з'їздів істориків у Варшаві (1933) і Цюріху (1938), представник НТШ та Українського Наукового інституту у Варшаві (УНІ) на заходах Федерації Історичних Товариств Східної Європи, член економіко-технічного відділу Інституту Громадознавства та Історико-Філологічного Товариства у Празі, Польського Товариства Прихильників Історії й Варшавського Інституту Дослідження Національних Справ, а також Угорського Товариства ім. Ш. Петефі.).

30 січня 1929 р. у великому залі Університету Варшавського ім. Ю. Пілсудського відбулася інаугураційна промова М. Кордуби, що отримала позитивні відгуки серед польських дослідників, представників української науково-культурної еміграції, які прибули на виклад свого співвітчизника, студентства. Як згадували рідні М. Кордуби: «Це було визнання. На цей час він уже був відомим істориком-дослідником. Його інаугураційна лекція у Варшавському університеті мала блискучий успіх. Це був найбільш успішний період його

життя»¹. Досягнення вченого було результатом багатолітньої наполегливої наукової праці на ниві української історії та ґрунтовних досліджень європейської історіографії, фахових публікацій на сторінках як вітчизняних, так і зарубіжних часописів, де вже тоді він зарекомендував себе у міжнародних колах критичним та наполегливим дослідником. Однак безпосередньою передумовою запрошення до Варшави стала подія, яка відбулася кількома роками раніше. Влітку 1927 р. НТШ у Львові, а історик тоді обіймав посаду голови Історично-Філософічної Секції Товариства, отримало запрошення Польського Історичного Товариства взяти участь у конгресі істориків Східної Європи. У науковому форумі, що пройшов у Варшаві взяло участь понад 150 учених, які представляли університетські кафедри, наукові товариства, музеї, редакції історичних журналів. М. Кордуба разом з І. Крип'якевичем були делеговані від НТШ, Музей Національний у Львові представляв І. Свенціцький, а українських еміграційних учених — І. Огієнко та Р. Смаль-Стоцький².

На Конгресі засновано *Федерацію історичних товариств Східної Європи*, метою створення якої визначено пропагування ідеї Східної Європи як великого історично-культурного регіону, що простягнувся від східних кордонів Німеччини й Італії, аж до українських земель та європейських кордонів Росії. До складу Федерації входили, крім польських, чеських та угорських, три українські наукові інституції: НТШ і Музей Національний у Львові та утворений згодом УНІ у Варшаві. Участь у її заходах брали також представники з Німеччини, Прибалтики, Югославії, Греції, Фінляндії, Болгарії, Румунії та інші. Тоді ж було вироблено статут Федерації й обрано Виконавчу комісію, до складу якої увійшов і М. Кордуба³.

Виголошуючи на форумі власну доповідь, присвячену топоніміці, М. Кордуба звернув увагу на те, яке велике значення для історико-наукових досліджень має вивчення топографічних назв місцевостей та населених пунктів. Також він окреслив стан розробки даного напрямку в Україні та решті європейських країн, наголосив на потребі системного опрацювання географічних назв та запропонував відповідним структурам Федерації взяти під контроль цю проблему. Для кращого та чіткішого формування поставлених завдань учений розробив методу та програму такої дослідницької роботи, яка зводилася до наступного: укладання квестіонару для збору назв; обрання спеціальних представників, які б на своїй визначеній області організовували систематич-

¹ С. Ольшанська: *Мій батько*. «Подільське слово», 1996, 24 лютого.

² М. Кордуба: *Конференція істориків у Варшаві*. Україна, 1927, кн. 5, с. 198.

³ З.І. Зайцева: *Мирон Кордуба й українські наукові товариства*. „Український історичний журнал” (УІЖ), 2002, № 6, с. 119.

ний збір топонімічного матеріалу; зберігання і систематизація зібраних документів; повне бібліографування всіх публікацій; створення спеціального фахового часопису, де б друкувалися розвідки з топоніміки. Ці внески М. Кордуби були схвально оцінені учасниками конференції та передані для виконання відповідним профільним установам Федерації⁴. Переконаюча участь історика у міжнародному форумі була надзвичайно важливою для нього, оскільки дозволила йому заявити про себе, як про гідного репрезентанта української історичної науки на європейській арені. З цього часу і надалі, дослідник активно представляв її інтереси у міжнародних наукових інституціях.

Зауважимо, що початок тривалого зацікавлення історичною топонімією М. Кордуби припав на часи його проживання в Буковині, де під керівництвом професора В. Мільковича вчений став збирачем і дослідником української топонімії. Після закінчення Першої світової війни М. Кордуба продовжив топонімічні дослідження у Галичині. Зокрема, у 1920—1923 рр. історико-філософська секція НТШ, розробляла програму збору матеріалів до історико-географічного словника Галичини і Буковини. Автором проекту був М. Кордуба. Перші підсумки праці зі збору матеріалів до словника дослідник опублікував 1924 р. у статті *Земля свідком минулого: Географічні назви як історичне джерело*⁵. Однак значна частина підготованих ученим тогочасних матеріалів залишилась в рукописах⁶. Ці та інші праці з української топонімії та ономастики⁷ засвідчили серйозність його досліджень з цієї проблематики.

На конгресі істориків на ґрунті обопільного зацікавлення топонімією та середньовічними історичними дослідженнями М. Кордуба познайомився з одним із засновників Федерації Історичних Товариств Східної Європи, професором Університету Варшавського, авторитетним істориком, дослідником методології історії, європейського середньовіччя і польсько-українських стосунків Марцелієм Гандельсманом. Польський вчений, будучи в 1920—1935 рр. керівником Комісії Атласу Історії Польських Земель, теж активно опрацьовував топонімічний

⁴ І. Федорів: *Мирон Кордуба в історії України (кінець XIX—перша половина XX ст.)*. Тернопіль 2001, с. 39.

⁵ М. Кордуба: *Земля свідком минулого: Географічні назви як історичне жерело*. Львів 1924, с. 14.

⁶ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника (ЛНБ ім. В. Стефаника), відділ рукописів, ф. 61, спр. 4, «Кордуба М. Матеріали до географічного словника Галичини і Буковини. Карти населених пунктів»; спр. 5, «Кордуба М. Матеріали до географічного словника Галичини і Буковини. Виписки назв населених пунктів, їх частин і повіту, до якого вони належать»; спр. 6, «Кордуба М. Матеріали до збірки топографічних назв».

⁷ М. Кордуба: *Потреба організації збирання географічних назв*. Париж 1928, с. 7; його ж: *Що кажуть нам назви осель*. Львів 1938, с. 22.

матеріал. Це сприяло становленню тривалого наукового співробітництва поміж обома дослідниками.

Наукові контакти М. Кордуби з польськими істориками у 1927 р. не минули для нього безслідно і, мабуть, саме за рекомендацією М. Гандельсмана та ще одного відомого польського дослідника О. Галецького вченого й було у 1928 р. запрошено до Університету Варшавського. Як і у випадку з іншими українськими представниками у Університеті Варшавському І. Огієнком, О. Лотоцьким, Р. Смаль-Стоцьким, В. Бідновим, П. Зайцевим, з М. Кордубою спочатку було укладено контрактну умову, 24 лютого 1934 р. його іменовано надзвичайним професором⁸, а з 14 вересня 1937 р. — звичайним професором⁹.

Свої виклади він розпочав на початку 1929 р. з уже згадуваної інаугураційної промови, так інформуючи про це свого львівського колегу І. Крип'якевича: «Публіки було доволі, про се вже постаралася наша еміграція і Гандельсман та Галецький, котрі — як я довідався — на викладах поручили своїм студентам прийти на інаугурацію. Були й наші професори: Стоцький, Огієнко, Балеї, Біднов. Гандельсман, як декан, привітав мене промовою, в котрій зазначив мої „наукові заслуги” — я, відповідаючи, вказав на се, що Університет Варшавський перший з польських підняв думку поширити круг своїх дисциплін також і на українську історію, і зазначив, що се вийде також і на добро польської історії, бо вже Длугош розумів, що без знання української годі як слід зрозуміти польську історію...»¹⁰. Попри оптимістичний початок, подальші виклади М. Кордуби вказали на певні труднощі з викладанням такого предмету як історія України у стінах Університету Варшавського. Польські слухачі його бойкотували, а серед українців переважали студенти Студіум православного богослов'я, для яких ці семінари не були обов'язковими. Одним з небагатьох польських учнів М. Кордуби був Єжи Гедройць — згодом один із найяскравіших представників польської інтелектуальної еліти другої половини ХХ ст., головний редактор паризького часопису „Культура”, автор численних публікацій, присвячених польсько-українським взаєминам і порозумінню обох народів¹¹.

Викликали стурбованість у М. Кордуби також побутові умови проживання та дослідницької роботи у польській столиці: «Умови до нау-

⁸ AAN, Zespół Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Akta osobowe (Korduba Miron), sygn. 3488, mikrof. B 12481, k. 102.

⁹ Ibidem, k. 149—150.

¹⁰ Центральний державний історичний архів України у Львові (ЦДІАУ у Львові), ф. 357 (Крип'якевич І. Петрович — професор, історик), оп. 1, спр. 24, арк. 1.

¹¹ Б. Бердиховська: *Україна в житті Єжи Гедройця і на сторінках паризької «Культури», Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури»* / Вид. підгот. Пер. Б. Бердиховська. з пол., к., 2005, с. 11.

кової праці тут не дуже сприятливі. Всюди панує велика тіснота. Тут мало викладових саль, так що я мусів визначити виклади майже що дня о іншій годині і в різних саях. Та се було б ще найменше. Гірше зі семінарами. Коли у Львові Закшевський для свого семінару має до розпорядження окремих люколь зложений з 4-ох великих кімнат, то тут всі історичні семінари і просемінари мусять тиснутися в 3-ох невеличких кімнатах так, що і професори і студенти сидять собі взаємно на карку; т.зв. *gabínet profesorski* є величини половини Вашої кімнати, де стоїть бюрко з місцем на одну особу. Не ліпше і з бібліотекою університетською»¹².

Очевидно, завдяки спілкуванню з представниками української еміграції та польською політичною і науковою елітою у столиці Другої Речі Посполитої вченому вдалося встановити контакти з тією частиною польських інтелектуалів, які тою чи іншою мірою виступали за налагодження діалогу з українцями¹³. Двосторонніми проектами, до функціонування яких активно долучився М. Кордуба у Варшаві, були: робота у Комісії з Дослідження Українсько-Польських Проблем при утвореному на підставі розпорядження Ради міністрів з дня 7 лютого 1930 р. УНІ¹⁴ та участь у діяльності часопису «*Biuletyn Polsko-Ukraiński*» (ВПУ), який виходив у Варшаві 1932—1938 рр.

Програмні цілі УНІ були визначені наданим йому 13 березня 1930 р. статутом і полягали в розробці досліджень в галузі господарства, культури й історії українського народу та підготовці кадрів для наукової праці. Крім цього, Інститут міг проводити наукові відчити в академічних установах, товариствах та інститутах, засновувати курси української мови в Варшаві та інших містах Польщі, видавати наукові розвідки, документи чи переклади на українську мову наукових і літературних праць. В Інституті діяли три відділи: українського господарського і громадського життя; української політичної історії та історії культури; історії церкви¹⁵. Після реорганізації у 1932 р. у складі відділів були створені кафедри: теорії права і духовних течій, філології, історії літератури, економічних наук. Керівним органом Інституту була Наукова колегія у складі: О. Лотоцький — директор, керівник кафедр історії, права і духовних течій; Р. Смаль-Стоцький — секретар, очолював кафедру філології; члени колегії: Б. Лепкий — керівник кафедри

¹² ЦДІАУ у Львові, ф. 357 (Крип'якевич І. Петрович — професор, історик), оп. 1, спр. 24, арк. 1.

¹³ О. Рубльов: *Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914—1939)*. Київ 2004, с. 262.

¹⁴ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Rzeczypospolitej Polskiej* z 18 marca 1930, R. 13, nr 3 (223), poz. 28, с. 64—66.

¹⁵ *Ibidem* z 28 kwietnia 1930, R. 13, nr 4 (224), poz. 54, с. 105—107.

історії літератури, В. Садовський — кафедри економічних наук. УНІ очолювали О. Лотоцький (1930—1938) і А. Яковлів (1938—1939). Наукову діяльність Інститут проводив у рамках роботи тематичних комісій і семінарів. Це були: економічний семінар, правничка комісія, комісія історії літератури, комісія перекладу Св. Письма та богослужбових книг на українську мову, комісія дослідження українського руху, комісія з дослідження українсько-польських проблем. Наприкінці існування УНІ у 1938 р. започатковано також семінар української філології¹⁶.

Однією з найважливіших комісій у рамках якої відбувалося тісне співробітництво українських і польських учених була Комісія з Бослідження Українсько-Польських Проблем. Вона складалася з українських і польських представників, кількість яких становила понад п'ятдесят осіб. Членами новоутвореного наукового осередку були відомі вчені, редактори, політичні та військові діячі з обох сторін: О. Лотоцький, В. Біднов, М. Кордуба, Р. Смаль-Стоцький, Б. Лепкий, П. Зайцев — з українського, М. Гандельсман, О. Галецький, В. Бончковський, Г. Пашкевич, Л. Василевський — з польського. Керівником (Президентом) комісії обрано М. Гандельсмана, заступниками — С. Шобера і О. Лотоцького, секретарем — Р. Смаль-Стоцького. Комісія працювала у двох секціях: історичну очолював О. Галецький (заступник — М. Кордуба), мовознавчо-філологічну — С. Слонський (заступник — Р. Смаль-Стоцький)¹⁷. Кожна секція проводила 3—4 засідання на рік, однак активніше працювала саме історична. У 1938 р. мовознавчо-філологічна секція перетворилася на семінар української філології під керівництвом Р. Смаль-Стоцького¹⁸. Одним з найактивніших учасників роботи історичної секції був М. Кордуба, котрий зreferував і виступив з чималою кількістю доповідей, в яких представив як свої власні розвідки, так і дослідження інших учених. Значну роль в обговоренні проблем що піднімалися на засіданнях секцій також відіграли О. Лотоцький, В. Біднов, Б. Лепкий та П. Зайцев.

Комісія у 1935—1938 рр. друкувала франкомовне науково-інформаційне видання «Bulletin de la Commission pour l'Étude des Problèmes Polono-Ukrainiens» («Бюлетень Комісії з Дослідження Польсько-Українських Проблем») (редактор Р. Смаль-Стоцький), поява якого була зумовлена потребою інформаційного забезпечення діяльності Комісії з Дослідження Польсько-Українських Проблем. На сторінках «Bulletin de la Commission...» французькою мовою публіковано резюме наукових нарисів і досліджень, виголошених на засіданнях Комісії та присвячених вза-

¹⁶ E. Wiszka: *Emigracja ukraińska w Polsce 1920—1939*. Toruń 2005, s. 257.

¹⁷ «Bulletin de la Commission pour l'Étude des Problèmes Polono-Ukrainiens». Red. R. Smal-Stocki. 1935, nr 1, s. 7.

¹⁸ Ibidem, s. 260.

ємним впливам і зв'язкам між українським та польським народами у їх спільній багатовіковій історії. З доповідей обговорених на засіданнях історичного відділу в «Bulletin de la Commission...» подано резюме з праць С.М. Кучинського *Чернігово-Сіверські землі під литовським пануванням з другої половини XIV ст. до 1503 р., Час і місце відокремлення українців від московитів*; М.О. Переяславського *До історії Руїни*; Г. Яблонського *Міністерство польських справ Української Народної Республіки у 1918—1919 рр.*; М. Кодуби *Два причинки до історії Галицько-Волинського князівства в XIII ст., Становище Володислава Локетка супроти кандидатури Болеслава Тройденовича на володимирський престіл*; Я. Кіневича *Адам Сапеха і українське питання*; Я. Білецького *Відносини між Україною і Литвою з 1205 по 1246 рр.* Заслухано також виступи М. Гандельсмана про початок українського національного руху в XIX ст., М. Кордуби, який проаналізував праці Д. Оляничина про відносини між Україною та Пруссією за часів Б. Хмельницького та М. Кубяка про приєднання Сяноцької землі Каземиром Великим до Польщі. Мовознавчо-філологічна секція опрацьовувала головним чином питання польсько-українських літературних взаємин у XIX—XX ст., а також проблеми взаємовпливів мовних конструкцій та вивчення історичних процесів спільних для Польщі й України, які обумовили ці впливи. У «Bulletin de la Commission...» висвітлено обговорення доповідей Ю. Погонівського *Переклади поезій Т. Шевченка польською мовою*, П. Лушпінського *Зв'язок між творами Шевченка, Гоцинського та Вальтера Скотта*, подано розгорнуту рецензію П. Зайцева на працю Ю. Голомба *Братство св. Кирила і Мефодія в Києві*. 1938 р. — секція перетворилася на семінар української філології під керівництвом Р. Смаль-Стоцького.

Іншим широко відомим тогочасним проектом, що був покликаний зближувати позиції польської та української сторін був часопис ВРУ (1932—1938), головним редактором якого призначено відомого польського публіциста В. Бончковського. Часопис постав у рамках діяльності Instytutu Wschodniego, завданням якого було зацікавлення польського суспільства справами Сходу та Азії. Ініціатива також виходила від знаних польських публіцистів і політиків, що розумілися в коренях польсько-українських проблем і готові були шукати шляхів взаємного порозуміння: В. Бончковського, С. Папроцького, Л. Васілевського, С. Стемповського. З метою створення враження ширшої суспільної підтримки пропагованих у часописі ідей 8 червня 1933 р. утворено Towarzystwo Polsko-Ukraińskie, ціллю якого була «praca nad pogłębieniem i rozbudową zbliżenia polsko-ukraińskiego», яке й перейняло видавництво ВРУ¹⁹.

¹⁹ A. Walkowiak: „Biuletyn Polsko-Ukraiński” 1932—1938 jako głos w kwestii ukraińskiej. „Sprawy Wschodnie” 2005, nr 2—3 (9—10), с. 106.

Основною метою, яку ставили перед собою засновники ВРУ, було створення часопису, який би в доступний спосіб поширював об'єктивну та всебічну інформацію про польсько-українські відносини, дозволив би полякам пізнати та зрозуміти українців, їхню історію, культуру, політичні прагнення. Водночас видання мало подолати негативне ставлення українців до поляків і польської держави, схилити їх до співпраці. За задумом засновників ВРУ мав бути спільною справою представників обох народів, місцем обміну думками з приводу взаємовідносин і їх майбутнього, він мав протистояти будь-яким спробам налаштування поляків і українців одне проти одного. У ньому мали можливість публікуватися українські та польські автори, які були представниками різних ідеологічних і політичних поглядів, що могли іноді й не співпадати з головною редакційною лінією часопису. Серед поляків, що активно співпрацювали з ВРУ, варто відзначити Л. Васілевського, Я.С. Лося, П. Дунін-Борковського, С. Папроцького та, звичайно, В. Бончковського, а серед українців: І. Кедрина-Рудницького, Д. Дорошенка, П. Шандрука, П. Зайцева, Р. Смаль-Стоцького, М. Кордубу, В. Кубійовича, В. Дорошенка, Б. Лепкого, П. Ковжуна, М. Андрусяка та інших²⁰. Автори публікацій регулярно аналізували стан і перспективи українсько-польських взаємин, намагалися виробити програму спільних дій, які б ліквідували чи принаймні послабили джерела конфліктів поміж обома народами. Однак ВРУ не був часописом суто публіцистично-політичним, редакція дбала також про те, щоб у кожному номері подавалися матеріали з української історії та культури, публікувалися переклади української поезії та прози, художні репродукції, вміщувалися біографії та портрети відомих людей. В окремих рубриках подавалася інформація про життя української меншини в Польщі та інших європейських країнах, аналізувалася ситуація в підрадянській Україні. Регулярно оглядалася преса, яка виходила в Польщі, у тому числі українська, а також закордонна. На сторінках ВРУ також з'являлися статті й огляди присвячені діяльності українських наукових і культурних товариств та інституцій (Українського Наукового Інституту у Берліні, УНІ, НТШ, Музею Національного у Львові, «Просвіти», «Народного дому» та ін.).

Один із найактивніших дописувачів ВРУ І. Кедрин-Рудницький у своїх спогадах зазначав: «Звичайно, писати у польських часописах не було легко — не тільки з уваги на питання доступу туди, як ще більше — на спосіб писання. Писати так, як український громадянин, зокрема український журналіст звик писати в українській газеті для українського читача — було неможливо, бо і цензура була б скреслила і, з погляду доцільности, психологічний підхід до польського читача мусив бути

²⁰ Ibidem, с. 105.

інший. Трудність була в тому, що український автор не міг вирікатися ані свого українського „я”, ані теж тієї української тематики, яка його боліла та яку польська сторона примітивізувала, чи просто не визнавала»²¹. Свою позицію на шпальтах ВРУ щодо суспільно важливих проблем як для польського, так і українського суспільства, висловлював також і М. Кордуба²². Прискіпливу увагу вчений, зокрема, приділив проблемі відкриття у польській державі українського університету, наголосивши, що дана проблема є найбільш актуальною у системі українсько-польських координат, і її якнайшвидше вирішення могло б послужити справі порозуміння між обома народами. На думку історика, створення УНІ у Варшаві жодним чином не вирішило питання з відкриттям університету, оскільки ця інституція не мала ні власного професорського складу, ні студентів, не проводила лекційних і семінарських занять, а могла лише видавати наукові дослідження українською мовою. Таким чином, М. Кордуба виступив проти тверджень редактора ВРУ В. Бончковського, який вважав, що відкриття українського університету є не на часі та потребує додаткової підготовки польського суспільства, а заснування УНІ могло б стати основою для його створення. У інших статтях вміщених у часописі дослідник порушував проблеми провокаційних публікацій у польських виданнях, закидав авторам фальшування історії і географії при тлумаченні походження назви «Україна».

Окрім публіцистики, вчений у цей період активно проводив історичні та бібліографічні дослідження. Результатом системного опрацювання української історичної літератури були дві великі праці М. Кордуби: *Українська історична література в Польщі та на еміграції. Огляд за 1927—1928 рр.*²³ (1929), та *Українська радянська історична література. Огляд за 1917—1931 рр.*²⁴ (1938). Роботи вченого, надруковані французькою мовою у закордонних фахових виданнях, ознайомили з надбаннями української історичної науки не лише вітчизняних, а й європейських дослідників. До більшості згаданих у працях видань М. Кордуба подав розширені анотації, що фактично мали характер

²¹ І. Кедрин: *Життя — події — люди: Спомини і коментарі*. Нью-Йорк 1976, с. 137.

²² М. Korduba: *W sprawie uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie*. ВРУ 1933, nr 2 (4), с. 4—8; Idem: *Element prowokacji w stosunkach polsko-ukraińskich*. ВРУ 1933, nr 22, с. 3—4; Idem: *Kilka dat z dziejów dążeń społeczeństwa ukraińskiego do uzyskania własnego uniwersytetu*. ВРУ 1934, nr 4, с. 1—4; Idem: *Dlaczego Rusini, a nie Ukraińcy?* ВРУ 1937, nr 2, s. 13.

²³ М. Korduba: *La littérature historique ukrainienne en Pologne et dans l'émigration ukrainienne. Compte-rendu 1927—1928*. «Bulletin d'Information des sciences historiques en Europe Orientale» [Varsovie] 1929, vol. 1, fasc. 1—2, с. 73—119.

²⁴ М. Korduba: *La littérature historique soviétique-ukrainienne. Compte-rendu 1917—1931*. Varsovie 1938, с. 277.

рецензій, які дозволяють узагальнити його наукові погляди, бачення ним перспектив розв'язання різноманітних проблем та виступають чинником пізнання історії України. Зважаючи на проведений аналіз праць М. Кордуби, можемо констатувати широкий діапазон зацікавлень ученого. В його критичних замітках на розвідки українських істориків привертає увагу фаховий підхід дослідника до рецензованих робіт, завдяки якому він детально зупинився на важливіших і ґрунтовніших працях, натомість побіжно переглянув другорядні. М. Кордубу цікавило повноцінне використання авторами репрезентативного кола джерел, їх трактування. Він гостро критикував роботи, висновки яких базувалися на недостовірних чи сумнівних джерелах, зазначаючи, що бажання окремих дослідників за будь-яку ціну бути оригінальними в інтерпретації тих чи інших історичних явищ найчастіше приводило їх до помилкових результатів. З іншого боку, М. Кордуба наголошував на правильності чи хибності методології дослідження, намагався встановити доцільність використання вченими певних методів пізнання. Історик акцентував увагу на важливих ідеях, концепціях чи гіпотезах, висловлених у працях, які, на його думку, могли дати поштовх подальшим розробкам історичних проблем. М. Кордубу турбували спроби політизації історії окремими вченими, оскільки, на його переконання, такі праці мали більше публіцистичний, аніж науковий характер.

Серед неопублікованих бібліографічних праць М. Кордуби збереглася велика історична картотека, яку вчений назвав «Бібліографія історії України»²⁵. Вона відзначається як широким охопленням тематичних проблем, так і значним обсягом використаних у ній матеріалів. Отримавши 1929 р. посаду професора Варшавського університету, історик перейшов до системного опрацювання як бібліографічних покажчиків, так і до описування різноманітної історичної літератури²⁶. З цього часу й до кінця життя дослідник не припиняв роботи над складанням «Бібліографії...».

Враховуючи певну стагнацію національної історіографії на початку 30-х років ХХ ст., а особливо зважаючи на проблеми, які проявилися у видавничому секторі, М. Кордуба змушений був шукати можливості публікації своїх праць у польських та західноєвропейських виданнях, що безсумнівно сприяло піднесенню міжнародного авторитету історика. В одному з листів до І. Крип'якевича він зазначав: «Приходиться писати для чужих і збагачувати чужі, без сього багаті літератури. Щоправда се робить також прислугу нашій справі і було се для мене

²⁵ Архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (АІУ НАНУ), Картотека М. Кордуби «Бібліографія історії України».

²⁶ І. Федорів: *Мирон Кордуба в історії України...*, с. 82.

великою сатисфакцією, що та сама Краківська Академія Наук, котра перед війною признала нагороду Равіті-Гавронському за його пасквілю про Хмельницького, тепер у своїм Słownik-u Biograficz-ім опрацьоване життєписів всіх Хмельницьких поручила мені і видрукувала так, як я зладив»²⁷. Також вчений взяв участь у виданні англійської серії підручників з історії різних держав т.зв. «Cambridge Edition», де у том, що стосувався історії Польщі, подав статтю про генезу і розвій козаччини аж до Переяславської умови 1654 р., як він сам зазначав: «засвітлюючи справу з нашого становиська»²⁸.

Упродовж 30-х років вчений двічі (Варшава, 1933) та (Цюріх, 1938) брав участь у VII і VIII Міжнародних історичних конгресах, представляючи на цих форумах УНІ та НТШ у Львові²⁹. До того ж, М. Кордуба репрезентував обидві інституції на III-ix загальних зборах Федерації Історичних Товариств Східної Європи, що відбувалися в кінці серпня 1938 р. у Цюріху перед історичним з'їздом. Свої враження від участі у цих заходах історик виклав у статті, опублікованій у газеті «Діло»³⁰.

У Варшаві М. Кордуба перебував до середини 1940 р., звідки після закриття німецькою окупаційною владою Університету Варшавського та УНІ, змушений був переїхати до Холма, де викладав історію в українській гімназії до грудня 1941 р.

Варшавський період став одним із найважливіших етапів у житті М. Кордуби. У цей час за дослідником закріпилося реноме не лише знаного українського історика, але й фахового європейського ученого. Посада професора Університету Варшавського й активна участь у міжнародних конгресах дозволила йому репрезентувати українську історіографію перед польським та закордонним науковим світом. Його доповіді на міжнародних конгресах та різних наукових форумах отримали схвальні відгуки в середовищі іноземних колег, а праці публікувалися в провідних німецьких, польських, французьких, англійських виданнях. М. Кордуба також активно долучився до функціонування української науково-культурної громади в польській столиці, брав участь в діяльності двосторонніх українсько-польських проектів, таких як Комісія з Дослідження Українсько-Польських Проблем та часопису «Biuletyn Polsko-

²⁷ ЦДІАУ у Львові, ф. 357 (Крип'якевич І. Петрович — професор, історик), оп. 1, спр. 24, арк. 2—3.

²⁸ М. Кордуба був автором розділу, присвяченого історії Польщі часів Б. Хмельницького «The Region of John Casimir: part I, 1648—1654 (Правління Яна Казимира: частина I, 1648—1654)» у виданні The Cambridge History of Poland, vol. I, From the Origin to Sobieski (to 1696) (Кембриджська історія Польщі, т. I: Від початків до Собеського (до 1696 р.)). Кембридж 1950.

²⁹ ЦДІАУ у Львові, ф. 309 (НТШ у Львові), оп.1, спр. 112, арк. 1—2.

³⁰ М. Кордуба: Два міжнародні історичні з'їзди в Цюріху. «Діло» 1938, ч. 195, с. 9.

-Українські», на сторінках якого висловлював свої погляди на болючі проблеми у відносинах між українським і польським суспільствами.

Oleg Pich

Warsaw period of M. Korduba's life: outlines from the scientist's biography

Summary

The article highlights Warsaw period of life of the prominent Ukrainian historian, public and political figure Myron Korduba (1876—1947), that became one of the major stages in his works. It is stated that by his scientific work in 1929—1939 as a professor of the Warsaw University and representation of Ukrainian science on the international historical congresses (Warsaw 1933 and Zurich 1938), a researcher proved to be the professional European scientist. Works, written in that time, were published in the leading Ukrainian, German, Polish, French, and English editions. M. Korduba also took an active part in the functioning of Ukrainian scientific and cultural society in Polish capital, participated in the activities of bilateral Ukrainian-Polish projects, such as Komisja ds. Badań Problemów Polsko-Ukraińskich of the Ukrainian scientific institute in Warsaw and journal “Biuletyn Polsko-Ukraiński”, on their pages he expressed his own opinion on the sore subjects in relationships between Ukrainian and Polish societies.

Oleg Pich

Okres warszawski w życiu M. Korduby: zarys biografii badacza

Streszczenie

W artykule omówiono warszawski okres w biografii wybitnego ukraińskiego historyka, polityka i postaci życia publicznego — Myrona Korduby (1876—1947), będący jednym z głównych etapów jego twórczości.

Dzięki swej działalności naukowej w latach 1929—1939, piastowaniu stanowiska profesora Uniwersytetu Warszawskiego i reprezentowaniu ukraińskiego środowiska naukowego na Międzynarodowych Kongresach Nauk Historycznych (w Warszawie w 1933 roku i w Zurychu w roku 1938), badacz zaprezentował się jako historyk klasy europejskiej. Jego prace powstałe w okresie warszawskim ukazywały się w wiodących ukraińskich, niemieckich, polskich, francuskich i angielskich publikacjach. Korduba współtworzył również naukowe i kulturalne stowarzyszenia ukraińskie funkcjonujące wówczas w stolicy Polski, uczestnicząc w realizacji bilateralnych ukraińsko-polskich projektów, takich jak Komisja ds. Badań Problemów Polsko-Ukraińskich, powołana do życia przez Ukraiński Instytut Naukowy w Warszawie, czy periodyk (początkowo wychodził jako miesięcznik, potem — od 1933 roku — jako tygodnik) „Biuletyn Polsko-Ukraiński”, na którego łamach prezentował swe opinie na temat bolesnych kwestii we wzajemnych relacjach społeczeństw ukraińskiego i polskiego.